

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МЕРЕЖЕВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Пахаренко О. В., аспірант (ХНУ ім. В. Н. Каразіна)

Стаття присвячена розробці методичного підходу до визначення ефективної стратегії розвитку мережеских підприємств на основі врахування стадії життєвого циклу підприємства, рівня економічної ефективності та ефективності управління мережевою взаємодією, впливу факторів зовнішнього середовища. Запропонований підхід дозволяє здійснювати моніторинг ефективності функціонування підприємств – учасників квазіінтеграційних об'єднань та є основою для розробки перспективних планів розвитку.

Ключові слова: мережеве підприємство, квазіінтеграційні об'єднання, ефективність, управління, розвиток

A METHODOICAL APPROACH TO DETERMINING AN DEVELOP STRATEGY FOR ENTERPRISES NETWORK IN UKRAINE

Pakharenko O., post-graduate (V. N. Karazin Kharkiv National University)

The targets of strategic management in the process of business network development are focused: on achieving competitive advantages of the network, ensuring effective adaptation of the enterprise network to changes in the external environment, and updating and developing new mutually complementary business relationships both within the business network and beyond its limits. For achieving a positive synergistic effect over network interaction, it is necessary to synthesize technical, technological, environmental, economic, managerial, and other aspects of the development of quasi-integration relations. Consider the multivariate nature of strategic situations arising in space and time and moderately risky. The paper was devoted to developing a systematic approach to determining an effective strategy for the enterprise's network development based on the stage of the enterprise's life cycle, the level of economic efficiency and the effectiveness of managing network interaction, and the influence of external environmental factors. According to the decision tree results, the most crucial criterion for choosing an effective strategy for the enterprise's network development is the level of effectiveness of network interaction management. Effective management can reduce the negative impact of external factors and stimulate the transition of the enterprise from one stage of the life cycle to another. The life cycle stage determines the differences in the composition of factors affecting the efficiency of enterprises' functioning and defines the development strategy guidelines. The efficiency of state administration is significant in determining the development strategy. The proposed approach allows for monitoring the effectiveness of the functioning of enterprises that are members of quasi-integration associations and is the basis for developing long-term development plans.

Keywords: enterprise network, quasi-integrated associations, efficiency, management, development

Постановка проблеми. Підприємницьку мережу складають численні організації суміжних, взаємодоповнюючих галузей та інші

структури, які відіграють важливу роль у створенні конкурентного середовища: університети та дослідні установи, організації, що здійснюють підготовку кадрів, і відповідають за інформаційне, технічне забезпечення, торгові асоціації та ін. При цьому, основною метою об'єднання є досягнення конкретного економічного результату - виробництво конкурентоспроможного продукту, що сприяє підвищенню ефективності діяльності кожного окремого мережевого партнера. Стійка кооперація виникає, перш за все, тоді, коли економічно самостійні організації бачать в цьому обопільну користь, що можливо лише за умови наявності ефективної стратегії розвитку та управління.

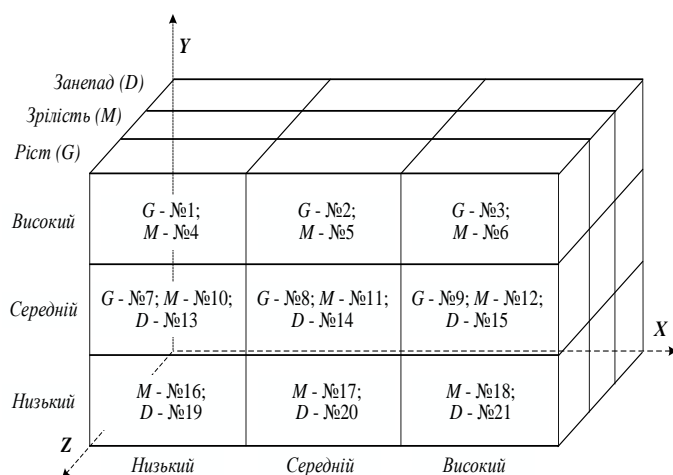
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням функціонування мережевих підприємств [1-4] та стратегічного управління [5-7] присвячені праці багатьох вчених, серед яких Аббас Дж. [1], Фанг Х. [2], Ржепка А. [3], Шталь Т. [4] та ін. Домінуюча частка запропонованих в науковій літературі інструментів стратегічного управління мають маркетингову спрямованість, тому при розробці стратегії організації з факторів зовнішнього середовища враховуються привабливість та стабільність ринку (галузі) [5-7].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Жоден з відомих підходів не може розглядатися як універсальний інструмент стратегічного управління підприємницьким мережами, діяльність яких, перш за все, залежить від взаємного задоволення усіх підприємств, які є мережевими партнерами. Необхідність використання альтернативних підходів і моделей формування стратегії розвитку зумовлює нагальну потребу в теоретичних і практичних розробках в цій сфері.

Метою статті є розробка методичного підходу до формування стратегії, направленої на комплексний розвиток мережевих підприємств машинобудівної галузі в поточному та перспективному періоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі щодо процесу формування стратегії підприємницької діяльності існують різні підходи, які відображають зміни середовища функціонування, стан галузі, окремий напрямок економічної діяльності (маркетинг, фінанси, трудові ресурси). Проте, всі вони побудовані згідно принципу оцінювання впливу внутрішнього і зовнішнього середовища на економічну діяльність суб'єкта господарювання [5-9].

Критерієм вибору стратегічних альтернатив, які характеризують особливості внутрішнього середовища мережевих підприємств, використана система показників економічної ефективності мережевого підприємства [8, 10]. Однією із визначальних характеристик та стратегічних завдань економічної діяльності мережевих підприємств є отримання позитивного синергетичного ефекту від мережевої взаємодії. З огляду на це, перелік критеріїв вибору стратегічних альтернатив було розширено показниками розвитку компонент синергетичного ефекту та враховано стадії життєвого циклу підприємства [2, 10, 11]. На основі зазначених критеріїв з використанням методу кластерного аналізу визначено стратегії розвитку мережевих підприємств (рис. 1). Часовий період дослідження – 2015-2021 рр. Вибірку дослідження сформували машинобудівні підприємства Харківської області – учасники квазіінтеграційних об'єднань.

Умовні позначення:

X – рівень ефективності управління мережевою взаємодією підприємств з позиції можливості отримання позитивного синергетичного ефекту; Y – рівень економічної ефективності функціонування мережевого підприємства; Z – стадія життєвого циклу мережевого підприємства; G – стратегія, що відповідає стадії росту мережевого підприємства; M – стратегія, що відповідає стадії зрілості мережевого підприємства; D – стратегія, що відповідає стадії занепаду мережевого підприємства.

№2 - Стратегія підвищення ефективності управління ресурсами та стратегічного управління мережевою взаємодією; №3 - Стратегія забезпечення ефективності управління трудовим потенціалом та досягнення інноваційно-технологічної синергії; №4 - Стратегія технологічного оновлення, підвищення ефективності стратегічного управління мережевою взаємодією та управління комунікативною складовою; №5 - Стратегія технологічного оновлення та підвищення ефективності управління мережевою взаємодією; №6 - Стратегія технологічного оновлення та максимального використання переваг мережевої взаємодії; №7 - Стратегія підвищення ефективності управління мережевою взаємодією за напрямками стратегічного менеджменту, управління трудовим потенціалом та мережевими комунікаціями; №8 - Стратегія підвищення ефективності стратегічного менеджменту, управління трудовим потенціалом та мережевими комунікаціями, забезпечення фінансової автономії мережевих підприємств; №9 - Стратегія максимального використання переваг мережевої взаємодії в напрямку підвищення ефективності використання основних засобів; №10 - Стратегія інноваційного розвитку, підвищення ефективності стратегічного менеджменту та управління комунікаціями; №11 - Стратегія підвищення ефективності стратегічного управління мережевою взаємодією, інноваційно-технологічного та інформаційно-комунікаційного розвитку, раціоналізація структури капіталу; №13 - Стратегія реактивного антикризового управління та прискореного підвищення ефективності мережевої взаємодії; №14 - Стратегія реактивного антикризового управління з акцентом на інноваційно-технологічну складову та управління персоналом; №16 - Стратегія досудової санації; №17 - Стратегія інноваційно-технологічного розвитку; №19 - Санаційна стратегія. Для квадрантів №1, 12, 15, 18, 20 стратегія розвитку не визначена у зв'язку з відсутністю підприємств з вибірки дослідження, що їх представляють

Рис. 1. Матриця стратегій розвитку мережевих підприємств машинобудівної галузі у Харківській області

Визначення ефективної стратегії розвитку мережевих підприємств запропоновано здійснювати за такими критеріями:

1) показники динаміки розвитку підприємств: стадія життєвого циклу підприємства, рівень економічної ефективності та ефективності управління мережевою взаємодією за попередні періоди (з лагом в 1-3 періоди);

2) фактори мережевого зовнішнього середовища: фактор сприяння розвитку підприємництва, інвестиційної привабливості країни, інноваційного розвитку економіки, економічної свободи, економічної привабливості галузі, політичний фактор, фактор ефективності державного управління, розвитку людського капіталу [9, 12]. Вплив факторів зовнішнього

середовища на прийняття рішення про вибір стратегії розвитку мережеских підприємств перевірений з лагом в 1-3 періоди.

Залежною змінною виступила категоріальна змінна – стратегія розвитку підприємства за поточний період (рис. 1). З метою реалізації прогностичної функції моделі незалежні змінні використані з часовим лагом. Для побудови моделі

вибору стратегії розвитку мережеских підприємств на основі зазначених вище критеріїв (незалежних змінних) використано метод дерева рішень в програмному продукті Deductor Studio Academic 5.3.

Запропонований методичний підхід до вибору перспективної стратегії розвитку мережеских підприємств представлений на рис. 2.

Рис. 2. Методичний підхід до вибору ефективної стратегії розвитку мережеских підприємств

За результатами побудови дерева рішень виявлено, що вплив незалежних змінних з лагом в 2-3 періоди не є значимим (відсоток значимості склав 0). Тому в методичному підході (рис. 2) представлені незалежні змінні з лагом в 1 рік. Значимість незалежних змінних розподілилася у наступному співвідношенні: рівень ефективності управління мережевою взаємодією на підприємстві за попередній період 40,02%;

стадія життєвого циклу за попередній період 30,55%; рівень економічної ефективності на підприємстві за попередній період 21,28%; значення фактора ефективності державного управління в країні за попередній період 8,15%.

Найбільш важливим критерієм при прийнятті рішення про вибір ефективної стратегії розвитку мережеских підприємств є рівень ефективності управління

мережевою взаємодією. Значення цього критерію пояснюється тим, що ефективність управління мережевою взаємодією характеризує уміння менеджменту підприємств ефективно використовувати переваги мережевої взаємодії, що виникають в результаті позитивного синергетичного ефекту.

Важливість врахування стадії життєвого циклу при формуванні стратегії розвитку мережевих підприємств зумовлена відмінностями, залежно від стадії життєвого циклу, в складі пріоритетних факторів, що впливають на ефективність функціонування підприємств [11]. Врахування їх дозволить підвищити ефективність мережевих підприємств, забезпечити їх розвиток за рахунок концентрації зусиль менеджменту та матеріальних ресурсів на найбільш важливих сферах діяльності мережевих підприємств.

Показники економічної ефективності в більшій мірі характеризують поточну ефективність діяльності мережевих підприємств, оскільки є відображенням уже сформованого рівня розвитку підприємств [8]. Прогностична функція показника рівня економічної ефективності забезпечується тим, що в моделі вибору стратегії розвитку мережевих підприємств цей показник використовується з лагом в 1 рік.

Вплив факторів зовнішнього середовища на формування перспективної стратегії розвитку мережевих підприємств оцінювався окремо за кожним фактором. Із сукупності факторів зовнішнього середовища значимим є тільки фактор ефективності державного управління (ENV2), який характеризує рівень сприяння державної політики економічному розвитку та розвитку підприємництва в країні. Значимість інших факторів зовнішнього середовища наближається до 0, тому не відображені в якості критеріїв прийняття рішення щодо

вибору ефективної стратегії розвитку при побудові дерева рішень.

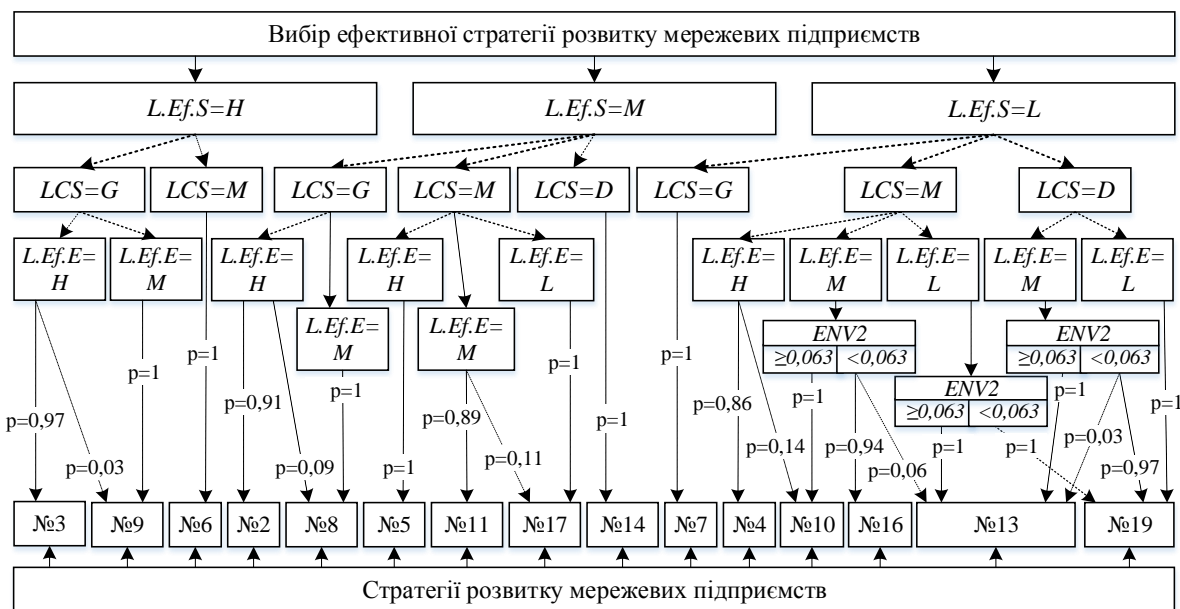
Про адекватність побудованого дерева рішення, призначенням якого є вибір ефективної стратегії розвитку мережевих підприємств, свідчить відсоток розпізнаних об'єктів класифікації: 93,94% для навчальної множини та 83,33% для тестової. Навчальна та тестова множини сформовані в рандомному порядку у співвідношенні 85%:15% відповідно. Під розпізнаними об'єктами класифікації розуміються ті мережеві підприємства, для яких фактичне значення залежної змінної (стратегії розвитку) відповідає стратегії розвитку, діагностованої з використанням запропонованого методичного підходу.

Дерево рішення вибору ефективної стратегії розвитку мережевих підприємств наведено на рис. 3.

Відповідно до побудованого дерева рішень, високий рівень ефективності управління мережевою взаємодією підприємств в попередній період є основою для вибору стратегії забезпечення ефективності управління трудовим потенціалом та розвитку інноваційно-технологічної синергії (№3), стратегії технологічного оновлення та максимального використання переваг мережевої взаємодії (№6), стратегії максимального використання переваг мережевої взаємодії в напрямку підвищення ефективності використання основних засобів (№9). Ці стратегії орієнтовані на максимальне використання існуючих переваг мережевої взаємодії, які забезпечуються ефективним управлінням, максимізацією прибутку з поправкою на проблемні та пріоритетні сфери діяльності підприємств залежно від їх економічної ефективності та стадії життєвого циклу. Стратегія №3 відповідає ефективній стратегії розвитку підприємств, які в ретроспективному періоді характеризуються високим рівнем ефективності управління мережевою взаємодією підприємств та високим

рівнем економічної ефективності, знаходяться на етапі росту. Стратегія №9 домінуюча для мережевих підприємств, які мають середній рівень економічної ефективності та, як і в попередньому випадку, характеризуються високим

рівнем ефективності управління мережевою взаємодією та стадією росту. Для мережевих підприємств, що мають високу ефективність управління мережевою взаємодією та перебувають на етапі зрілості, реалізується стратегія №6.

Умовні позначення:

L.Ef.S=H – високий рівень ефективності управління мережевою взаємодією на підприємстві за попередній період; L.Ef.S=M – середній рівень ефективності управління мережевою взаємодією на підприємстві за попередній період; L.Ef.S=L – низький рівень ефективності управління мережевою взаємодією на підприємстві за попередній період; LCS=G – за попередній період мережеве підприємств перебувало на етапі росту; LCS=M – за попередній період мережеве підприємств перебувало на етапі зрілості; LCS=D – за попередній період мережеве підприємств перебувало на етапі занепаду; L.Ef.E=H – високий рівень економічної ефективності на підприємстві за попередній період; L.Ef.E=M – середній рівень економічної ефективності на підприємстві за попередній період; L.Ef.E=L – низький рівень економічної ефективності на підприємстві за попередній період; ENV2 – значення фактора ефективності державного управління в країні за попередній період; стратегії розвитку підприємств (№2-19) відповідають рис. 1

Рис. 3. Дерево рішення вибору ефективної стратегії розвитку мережевих підприємств

Середній рівень ефективності управління мережевою взаємодією є основою для вибору стратегій №2, 5, 8, 11, 14, 17. Ці стратегії вимагають більше зусиль від менеджменту мережевих підприємства для забезпечення їх розвитку. Ці зусилля повинні бути спрямовані, в першу чергу, на підвищення ефективності управління мережевою взаємодією за складовими стратегічного управління мережевою взаємодією,

управління трудовим потенціалом, забезпечення інноваційно-технологічної та інформаційно-комунікаційної синергії.

Для підприємств, що характеризуються низькою ефективністю управління мережевою взаємодією, перелік критеріїв прийняття рішення про вибір стратегії розвитку є більш широким за рахунок факторів зовнішнього середовища, зокрема фактора ефективності державного управління.

Пояснюється виявлена закономірність тим, що високий та середній рівень ефективності управління мережевою взаємодією здатні нівелювати негативний вплив факторів зовнішнього середовища. При низькому рівні ефективності управління мережевою взаємодією, коли мережеві підприємства не мають ніяких переваг, зумовлених квазіінтеграційними зв'язками, середньому та низькому рівні економічної ефективності, значимість факторів зовнішнього середовища зростає. Такі підприємства потребують реалізації стратегії інноваційного розвитку, підвищення ефективності стратегічного менеджменту та управління комунікаціями (стратегія №10), реактивного антикризового управління та прискореного підвищення ефективності мережевої взаємодії (стратегія №13), стратегії досудової санації (№16) та санаційної стратегії (№19).

Висновок. Зазначені стратегії орієнтовані на підвищення ефективності управління мережевою взаємодією, використання переваг якої дозволить забезпечити незалежність мережевих підприємств від зовнішніх факторів та сприятиме підвищенню економічної ефективності в перспективі. Універсальність та багатофункціональність побудованої моделі забезпечується за рахунок того, що незалежні змінні представлені динамічними показниками, вплив яких проявляється з часовим лагом. Це дає змогу розробляти перспективні плани розвитку мережевих підприємств та здійснювати постійне їх корегування з огляду на динаміку факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що є перспективами подальших досліджень в цьому напрямку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abbas J., Raza S., Nurunnabi M., Minai M.S., Vano S. The Impact of Entrepreneurial Business Networks on Firms'

Performance Through a Mediating Role of Dynamic Capabilities. *Sustainability*. 2019. Vol. 11.

2. Fang X., Ji Z., Chen Z., Chen W., Cao C., Gan J. Synergy Degree Evaluation of Container Multimodal Transport System. *Sustainability*. 2020. № 12, 1487.

3. Rzepka A. Inter-organizational Relations as a One of Sources of Competitive Advantage of Contemporary Enterprises in the Era of Globalization. *Procedia Engineering*. 2017. Vol. 174. P. 161-170.

4. Shtal T., Hurzhii N., Bresciani S. Integrational Interaction Synergy Effects in Export Distributional Channels of Enterprise. *British Journal of Economics, Management & Trade*. 2016. Vol. 12 (2). P. 1-10.

5. Fan B., Yuan Y. Constructing an assessment index system for strategic risk management in coal science and technology enterprises. *International Journal of Mining Science and Technology*. 2016. Vol. 26. Is. 4. P. 653-660.

6. Liu W., Kwong C.C.Y., Kim Y.-A., Liu H. The more the better vs. less is more: Strategic alliances, bricolage and social performance in social enterprises. *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 137. P. 128-142.

7. Witek-Crabb A. Sustainable Strategic Management and Market Effectiveness of Enterprises. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 58. P. 899-905.

8. Нескородева І. Підхід до оцінки ефективності реальних проектів суб'єктів підприємництва з урахуванням інтегрованого фактору інвестиційних ризиків. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 12(2). С. 42-47.

9. Нескородева І. Особливості функціонування фондового ринку України. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 2. С. 36-42.

10. Пахаренко О. В. Удосконалення підходу до оцінки синергетичного ефекту мережевої взаємодії підприємств. *Економічний простір*. 2020. № 164. С. 96-100.

11. Дикань В. В., Пахаренко О. В. Моделювання інтервалів життєвого циклу для оцінки розвитку підприємницьких мереж. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 202-210.

12. Пахаренко О. В. Оцінка впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток підприємницьких мереж в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. Вип. 7-8 (284-285). С. 86-93.

REFERENCES

1. Abbas J., Raza S., Nurunnabi M., Minai M.S., Bano S. (2019) The Impact of Entrepreneurial Business Networks on Firms' Performance Through a Mediating Role of Dynamic Capabilities. *Sustainability*, vol. 11.

2. Fang X., Ji Z., Chen Z., Chen W., Cao C., Gan J. (2020) Synergy Degree Evaluation of Container Multimodal Transport System. *Sustainability*, № 12, 1487.

3. Rzepka A. (2017) Inter-organizational Relations as a One of Sources of Competitive Advantage of Contemporary Enterprises in the Era of Globalization. *Procedia Engineering*, vol. 174., pp. 161-170.

4. Shtal T., Hurzhii N., Bresciani S. (2016) Integrational Interaction Synergy Effects in Export Distributional Channels of Enterprise. *British Journal of Economics, Management & Trade*, vol. 12 (2), pp. 1-10.

5. Fan B., Yuan Y. (2016) Constructing an assessment index system for strategic risk management in coal science and technology enterprises. *International Journal of Mining Science and Technology*, vol. 26, is. 4, pp. 653-660.

6. Liu W., Kwong C.C.Y., Kim Y.-A., Liu H. (2021) The more the better vs. less is more: Strategic alliances, bricolage and social

performance in social enterprises. *Journal of Business Research*, vol. 137, pp. 128-142.

7. Witek-Crabb A. (2012) Sustainable Strategic Management and Market Effectiveness of Enterprises. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, vol. 58, pp. 899-905.

8. Neskorodieva I. (2015) Pidkhid do ocinky efektyvnosti realnykh proektiv sub'ektiv pidpryjemnytva z urakhuvannjam integhrovanogho faktoruv investycijnykh ryzykiv [Approach to Assessments of Efficiency of Real Projects Business Entities with Integrated Risk Factor of Investment]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 12(2), pp. 42-47.

9. Neskorodieva I. (2013) Osoblyvosti funktsionuvannia fondovoho rynku Ukrainy [Features of the stock market of Ukraine]. *Visnyk Nacional'nogho banku Ukrainy*, no. 2, pp. 36-42.

10. Pakharenko O.V. (2020) Udoskonalennja pidkходу do ocinky synerghetychnogho efektu merezhevoji vzajemodiji pidpryjemstv [Improving the Approach to Assessing the Synergetic Effect of Network Enterprises]. *Ekonomichnyj prostir*, no. 164, pp. 96-100.

11. Dykanj V. V., Pakharenko O. V. (2021) Modeljuvannja intervaliv zhyttjevogho cyklu dlja ocinky rozvytku pidpryjemnyckjykh merezh [Simulation of life cycle intervals for evaluation of entrepreneurial network development]. *Ukrainskyj zhurnal prykladnoji ekonomiky*, vol. 6, no. 2, pp. 202-210.

12. Pakharenko O. V. (2021) Ocinka vplyvu faktoriv zovnishnjogho seredovyshha na rozvytok pidpryjemnyckjykh merezh v Ukraini [Assessment of the impact of the environmental factors on the development of entrepreneurial networks in Ukraine]. *Naukovyj visnyk Odes'kogho nacional'nogho ekonomichnogho universytetu*, vol. 7-8 (284-285), pp. 86-93.